

TÜRKİYE'DE VERGİ ALGISININ AYIP, GÜNAH ve SUÇ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF THE TAX PERCEPTION IN THE CONTEXT OF SHAME, SIN AND CRIME IN TURKEY

Ali Gökhan GÖLÇEK*

Deniz ABUKAN**

Altuğ Murat KÖKTAŞ***

öz

Vergi algısı, toplumların vergiye olan bakış açılarını yansıtmakla birlikte, genel olarak kamusal ilişkiler hakkında da ipuçları vermektedir. Bu bağlamda çalışma, Türkiye’de mevcut vergi algısını, ayıp, günah ve suç kapsamında incelemektedir. Çalışmada kullanılan veri seti, KONDA tarafından 2017 yılında gerçekleştirilen “Ayıp, Günah ve Suç Algısı” araştırmasından elde edilmiştir. Betimleyici yöntemin kullanıldığı çalışma sonucunda, Türkiye’de toplumsal ilişkilere yönelik kamusal algının, yüksek hassasiyete sahip olduğu, özellikle vergi usulsüzlüklerinin toplumda hoş karşılanmadığı ve bu tür davranışların ayıp ya da günah olarak nitelendirildiği belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi Algısı, Ayıp, Günah, Suç

Jel Sınıflandırması Kodları: H20, H26

ABSTRACT

Tax perception reflects society’s perspective on tax, but also gives clues about public relations in general. Within this context, the current tax perception is examining in terms of shame, sin, and crime in Turkey in the study. The data set used in the study was obtained from the research named as “Perception of Shame, Sin and Crime”, conducted by KONDA in 2017. Descriptive method is used within the study and it is concluded that the public perception towards social relations is highly sensitive in Turkey; in particular tax misdemeanours are not welcomed in society and such behaviours are described as a shame or sin.

Keywords: Tax perception, shame, sin, crime

Jel Classification Codes: H20, H26

* Arş. Gör., Niğde Ömer Halisdemir Üni., İİBF, Maliye Bölümü, aligokhangolcek@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-7948-7688.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kırşehir Ahi Evran Üni., İİBF, Maliye Bölümü, denizabukan@hotmail.com, ORC-ID: 0000-0001-9387-1873.

*** Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üni., Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Bölümü, altugmkoktas@gmail.com, ORC-ID: 0000-0002-0911-2143.

GÖLÇEK, A. G., ABUKAN, D., KÖKTAŞ, A. M. (Eylül 2020). Türkiye’de Vergi Algısının Ayıp, Günah ve Suç Bağlamında Değerlendirilmesi, *Vergi Raporu*, 252, (136-149).

Makale Türü: Araştırma

M.G.T.: 10.06.2020 / *M.K.T.:* 24.08.2020

GİRİŞ

İyi bir vergi sistemi, güçlü bir idare ve yalın bir mevzuatın yanı sıra toplumda oluşan olumlu bir vergi algısına da ihtiyaç duyar. Bu olumlu algı, öncelikle, vergilemede adaletin sağlandığına ve toplanan vergilerle kamu hizmetlerinin yerine getirildiğine dair toplum nezdinde bir inanç oluşturulmasıyla gerçekleşebilir. Vergi yükünün az ya da çok olmasından bağımsız olarak, ilk elde bu nitelikleri taşımayan bir sistemde, vergi kaçırma ve vergiden kaçınma davranışları yaygın olarak görülecektir. Bu bağlamda düşündüğümüzde, bir vergi sisteminde vergi uyumunun sağlanması yalnızca yasal yaptırımlarla mümkün olamaz. Vergi sistemi, devlet ve toplum arasındaki çok faktörlü karmaşık ilişkinin görünür hale geldiği en önemli mali alandır ve bu ilişkiyi belirleyen iktisadi, siyasal, kültürel, demografik, sosyolojik, psikolojik ve tarihsel birçok faktör daha mevcuttur. Dolayısıyla vergi uyumunun sağlanmasında idarenin karşısında en önemli belirleyicilerden olan toplumun vergi algısı ancak tüm bu faktörlerle ilişkisi ortaya konularak doğru bir biçimde analiz edilebilir.

Bu tip bir analizi disiplinler arası yaklaşımıyla mümkün kılan mali sosyolojinin öncüleri olan Goldscheid¹ ve Schumpeter'in² vurguladığı gibi mali konular, özellikle de vergiler, toplumların tarihsel gelişimleri içinde önemli roller üstlenmişlerdir. Olgusal tarihin birçok kırılma noktasında vergi sorunları temel belirleyicilerden olmuştur. Zira devlet müdahalesinin önemli araçları olan vergi sistemleri aynı zamanda toplumsal güç ilişkilerinin yansımalarıdır³. Çalışmada vergiler bu disiplinler arası bağlamda ele alınmış ve

Türkiye'de mükelleflerin vergi algısı belirttiğimiz toplumsal parametrelerin çoğunu kesecek olan ayıp, günah ve suç kavramları üzerinden değerlendirilmiştir. Tabii ki analizin sınırını yararlandığımız veri tabanı oluşturmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak vergi algısına yönelik çeşitli ülke örneklerini kapsayan literatürden bahsedilecek, daha sonra bahsedilen veri tabanı Türkiye'deki vergi algısını tespit etmek üzere incelenecektir. Sonuç bölümünde ise kısa bir değerlendirme yapılacaktır. Öte yandan çalışmada kullanılan veri setinin büyüklüğünün yanı sıra tüm ülkeyi temsil edecek biçimde kurgulanması, çalışmayı literatürde yer alan diğer araştırmalardan farklılaştırmaktadır.

1- TEORİK ÇERÇEVE ve İLGİLİ LİTERATÜR

Schmölders'e göre toplumda görülen vergiye karşı direnç, temel olarak sosyo-psikolojik temelde genel vatandaş zihniyeti ile ilişkilendirilebilir. Buna göre bir ülkede geçerli olan vergi zihniyeti, vergi özelinde kullanılan isimlerden kolaylıkla anlaşılabilir. İtalyanlar, İspanyollar, Fransızlar, İsviçreli ve Belçikalılar; vergi idarelerine duydukları güvensizlik nedeniyle vergi için, rahatsız edici bir yük anlamına gelen "*im-pot*", "*imposto*", ya da "*impuesto*" gibi kelimeleri kullanırken, devlet bilinci ve vergi disiplinine sahip İngiliz ve İskandinavlar ise genel olarak harç, görev veya devlet hazinesine yardım anlamlarına gelen İngilizce "*tax*" ve "*duty*", Almanca "*abgabe*" ve "*steuer*" ya da İskandinavca "*skat*" kelimelerini kullanmaktadır. Dolayısıyla bu düşünce, devlet varlığının gerekliliğine inanan bir zihniyetin tezahürü olarak nitelendirilebilir⁴. Finlandiya Vergi

¹ Rudolf GOLDSCHIED. "A Sociological Approach to Problems of Public Finance", içinde R. Musgrave ve A. T. Peacock (Ed.), Classics in the Theory of Public Finance. Palgrave Macmillan, Londra. 1958. s. 202-213.

² Joseph A. SCHUMPETER. "The Crisis of the Tax State", içinde R. Swedberg (der.), Joseph A. Schumpeter: The Economics and Sociology of Capitalism. Princeton University Press. New Jersey. 1991. s. 99-140.

³ James O'CONNOR. *The Fiscal Crisis of The State*. Transaction Publishers. New Jersey. 2009. s. 203.

⁴ Günter SCHMÖLDERS. *Genel Vergi Teorisi* (Çev. Salih Turan). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Matbaası. İstanbul. 1976. s. 113.

İdaresi (*Veroskatt*) tarafından Eylül-Ekim 2019'da gerçekleştirilen vergiye karşı tutum anketi, yukarıdaki düşünceyi destekler niteliktedir. Buna göre nüfusun yaklaşık olarak %96'sı, vergi ödemenin önemli bir vatandaşlık görevi olduğunu düşünmekte, %95'i de vergileri zamanında ödediğini belirtmektedir. Bununla birlikte toplumun neredeyse tamamına yakını (%98) ise ülkenin sahip olduğu mevcut refah seviyesinin korunabilmesi için vergi ödemelerinin önemli olduğunu belirtmiştir⁵. Benzer biçimde İsveç Vergi İdaresi (*Skatteverket*), 2019 yılında da kamu kurumları arasında popülerliğini sürdürmüştür. Bu durum, İsveçlilerin vergi ödemeyi bir olumsuzluk olarak görmemesi hatta yüksek vergi yüküne rağmen bunu olağan karşılamaları ile açıklanmaktadır. Toplumun büyük bir bölümünün vergi ile iyi bir kamu hizmeti arasındaki ilişkiyi kavraması nedeniyle, vergiye karşı direnç oluşmamaktadır. Nitekim İsveçliler, vergi (*skatt*) kelimesinin "*hazine*" gibi olumlu karşılığa sahip nadir dillerden birine sahiptir⁶. Özetle bireyler, vergiden kaçırma fırsatları olsa dahi bunun yanlış olduğunu bildiklerinden, vergi kaçırma ya yaşamazlar. Bunun nedeni ise kendi ödedikleri vergilerle finanse edilen kamu mallarına verdikleri değerde gizlidir⁷.

Batrancea ve arkadaşları⁸ tarafından beş kıtada toplam 44 farklı ülke kapsamında gerçekleştirilen araştırma, yukarıda zikredilen ülke örnek-

rini destekler niteliktedir. Çalışmaya göre kamu kurumlarına olan güven ile birlikte söz konusu kurumların gücü, vergiye uyumu artırarak vergi kaçakçılığı eğilimini azaltmaktadır. Ülkelerin sahip olduğu ekonomik, sosyo-demografik, politik ve kültürel farklılıklara rağmen idareye duyulan güven, vergiye gönüllü uyumu artırmakta, güç ise vergiye uyumu zorlamaktadır. Dolayısıyla çalışmada, ülkeler arasındaki farklılıklara rağmen güven ve gücün, tüm ülkelerde vergiye uyumun önemli belirleyicileri arasında olduğu vurgulanmıştır. Aktaş-Güzel ve diğerleri tarafından⁹ Türkiye özelinde 392 bağımsız muhasebe profesyoneli ile yapılan araştırma sonuçları da benzer özelliktedir. Çalışmada vergi adaleti kapsamında hükümete duyulan güvenin, vergiye uyum üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Torgler¹⁰ ise benzer biçimde, yasal sistem ile birlikte kamu otoritelerine duyulan güvenin, vergi ahlaki üzerinde pozitif etkiye sahip olduğunu belirlemiştir. Bu bağlamda literatürde kamu kurumlarına güven ve güç ilişkisine dayalı, vergiye uyum ve vergi kaçakçılığı üzerine yoğun bir külliyat bulunmaktadır.

Enachescu ve diğerleri tarafından¹¹ Avusturya'da hem nitel hem de nicel yöntemler kullanılarak yapılan analizde, vergi kararları üzerinde etkili olan farklı duygular araştırılmıştır. Buna göre vergi idaresi ile olumlu deneyimler yaşayan

⁵ VERO SKATT. "Finnish Tax Administration- Attitude Survey 2019". (<https://www.vero.fi/contentassets/744f4f6f036f43678b4ade18d5cd2ce1/finnish-tax-administrations-attitude-survey-2019-individual-taxpayers.pdf>). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.

⁶ David WILES. "Why Swedes are Okay with Paying Taxes". (<https://sweden.se/society/why-swedes-are-okay-with-paying-taxes/>). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.

⁷ James ALM ve diğerleri. "Why do People Pay Tax?", Journal of Public Economics. Cilt 48. Sayı 1. 1992. s. 21-38.

⁸ Larissa BATRANCEA ve diğerleri. "Trust and power as determinants of tax compliance across 44 nations", Journal of Economic Psychology. Sayı 74. 2019. s. 1-15.

⁹ Sonnur AKTAŞ-GÜZEL ve diğerleri. "The Effect of The Variables of Tax Justice Perception and Trust in Government on Tax Compliance: The Case of Turkey", Journal of Behavioral and Experimental Economics. Sayı 78. 2019. s. 80-86.

¹⁰ Benno TORGLER. "Tax Morale and Institutions". Crema Working Papers No 2003-9. (<https://ssrn.com/abstract=663686>). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.

¹¹ Janina ENACHESCU ve diğerleri. "The Role of Emotions in Tax Compliance Behavior: A Mixed-Methods Approach", Journal of Economic Psychology. Sayı 74. 2019. s. 1-16.

mükelleflerin daha yüksek uyum eğiliminde olduğu belirlenmiştir. Dolayısıyla duygusal deneyimlerin vergi uyumunda etkili olması nedeniyle, vergi uyumunu teşvik etmek için geliştirilecek politikalarda, mükelleflerin öznel algılarının dikkate alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda vergiden kaçırma yalnızca ekonomik güdülerden değil psikolojik faktörlerden de etkilenen karmaşık bir olgudur¹². Örneğin Kanada’da hükümete güvenin yanı sıra gurur ve dindarlığın da vergi ahlakı üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir¹³. Richardson¹⁴ tarafından 45 ülke üzerinde yapılan ampirik analize göre, ekonomik olmayan faktörlerin, vergi kaçırma eğiliminde daha etkili olduğu tespit edilmiştir. Özellikle vergi sisteminin karmaşık yapısı, vergi kaçırma üzerindeki en önemli faktör olarak değerlendirilirken eğitim, gelir kaynakları, adalet ve vergi ahlakının da etkili olduğu tespit edilmiştir. Vergi ahlakını etkileyen faktörlerin AB ülkeleri üzerinde araştırıldığı bir diğer çalışmada ise, vergi ahlakının sosyo-demografik özellikler, kişisel finansal deneyimler ve siyasi tutumların yanı sıra GSYİH ve vergi düzenlemeleri ile yakın ilişkili olduğu, ülkeler arası farklarının ise yoğun olarak etnik fraksiyonlardan kaynaklandığı belirlenmiştir¹⁵. Dolayısıyla, çok düşük vergi cezalarında dahi mükelleflerin doğru beyanda bulunmalarının nedeni, vergi ahlakıdır¹⁶.

Nitekim Nikulin¹⁷ tarafından Polonya’da 454 firma üzerinde yapılan araştırmaya göre vergi yükünün, vergi kaçırma güdüsü üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Şirket yöneticilerinin düşük vergi ahlakı, vergi idaresine olan güvensizlik ve ticari düzenlemelerin sıklığı, vergi kaçırma olasılığını etkileyen en önemli unsurlar olarak sıralanmıştır.

Vergi kaçırma ile inanç ve kültür arasındaki ilişki de yine literatürde yaygın olarak inceleme konusu yapılmaktadır. Strielkowski ve Čábelková¹⁸ Çek Cumhuriyeti’nde kültürel değerler ile vergileme arasındaki ilişkiyi incelemiş ve ülkenin vatandaşı olma gururu ile kiliseye gitmenin, vergi ahlakı üzerindeki anlamlı etkisinin olduğunu belirlemişlerdir. Yazarlara göre ulaşılan bu sonuçlar, Avrupa’nın en fazla ateist barındıran ülkelerinden biri olan Çek Cumhuriyeti için dikkat çekici olarak değerlendirilmiştir. Kannianen ve Pääkkönen¹⁹ tarafından gerçekleştirilen ekonometrik bir analizde ise Avrupa’da, Katolik güney ile Protestan kuzey arasında vergi ahlakı yönünden anlamlı bir fark tespit edilememiştir. Benk ve arkadaşları²⁰ tarafından dini inanç yapılarının vergi kaçakçılığı üzerindeki etkileri üzerine yapılan karşılaştırmalı analizde ise 57 ülkede, 6 farklı inancın, vergi kaçakçılığı ile olan ilişkisi ampirik olarak test edilmiş ve sonuç olarak vergi özelin-

¹² Erich KIRCHLER. *The Economic Psychology of Tax Behavior*. Cambridge University Press. Cambridge. 2007.

¹³ Benno TORGLER. *a.g.e.*

¹⁴ Grant RICHARDSON. “Determinants of Tax Evasion: A Cross-Country Investigation”. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*. Cilt 15. Sayı 2. 2006. s.150-169.

¹⁵ Ingacio LAGO-PENAS ve Santiago LAGO-PENAS. “The Determinants of Tax Morale in Comparative Perspective: Evidence from European Countries”. *European Journal of Political Economy*. Cilt 26. Sayı 4. 2010. s. 441-453.

¹⁶ Lars P. FELD ve Jean-Robert TYRAN. “Tax Evasion and Voting: An Experimental Analysis”, *Kyklos*. Sayı 55. 2002. s. 197-221.

¹⁷ Dagmara NIKULIN. “Tax Evasion, Tax Morale, and Trade Regulations: Company-Level Evidence from Poland”, *Entrepreneurial Business and Economics Review*. Cilt 8. Sayı 1. 2020. s. 111-125.

¹⁸ Wadim STRIELKOWSKI ve Inna ČÁBELKOVÁ. “Religion, Culture, and Tax Evasion: Evidence from the Czech Republic”. *Religions*. Sayı 6. 2015. s. 657-669.

¹⁹ Vesa KANNIAINEN ve Jenni PÄÄKKÖNEN. “Do The Catholic and Protestant Countries Differ by Their Tax Morale?”. *Empirica*. Sayı 37. 2010. s. 271-290.

²⁰ Serkan BENK ve diğerleri. “How Religions Affect Attitudes Toward Ethic of Tax Evasion? A Comparative and Demographic Analysis”. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*. Cilt 14. Sayı 41. 2015. s. 202-223.

de yapılan usulsüzlüklerin, inanişaya göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre aynı inanişaya sahip olunsu bile farklı mezhepler veya farklı coğrafyada yer alan bireylerin, farklı sonuçlara neden olduğu belirlenmiştir. Örneğin, Batı'da yer alan Budistlerle Asya'dakiler veya Sünni Müslümanlar ile Şiiler arasında farklılıklar görülmektedir. Öte yandan Baptistler ve Mormonların, Katoliklere göre vergi kaçakçılığında daha tutucu olduğu, bazı Katoliklerin de diğer Katoliklere göre vergi kaçakçılığına karşı daha duyarlı olduğu belirtilmektedir. Benzer biçimde batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Avustralya'daki Müslümanların, Orta Doğu'dakilere göre anlamlı biçimde farklılaştığı vurgulanmaktadır. Bilgin²¹ tarafından İspanya ve Türkiye özelinde vergi ahlakını etkileyen faktörler ampirik olarak incelenmiş ve Türkiye'de sosyal ve demografik faktörlerin vergi ahlakı üzerinde önemli etkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre politikacılara duyulan güven ile birlikte, inanç ve vatandaşlıktan dolayı hissedilen gurur, vergi ahlakını olumlu yönde etkilemektedir.

Türkiye'de vergi algısı üzerine ilk ampirik çalışma, Muter, Sakıncı ve Çelebi²² tarafından Manisa'da 505 kişiyle yapılan ve bireylerin vergilemeye ilişkin tutum ve davranışlarının anket yoluyla tespitine ilişkindir. Daha sonra Bursa'da Gerçek ve Yüce²³ tarafından Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı 235 vergi mükellefi ile yapılan anket ça-

alışmasında, kişilerin vergiye bakışını ve algısını etkileyen faktörler incelenmiştir. Sağbaşı²⁴ tarafından 80 kişiye anket düzenlenerek yapılan ve yerel vergilerin (çevre temizlik ve emlak vergisi) mükelleflerin vergi algılarını nasıl etkilediği araştırılan çalışmaya göre; ödenen vergilerin mükelleflerce düşük ve etkisiz olarak algılandığı ve yerel vergilerin yerel yönetimlerin finansmanı için yeterli bir kaynak olmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Sağbaşı ve Başoğlu²⁵ tarafından yapılan çalışmada ise, ilköğretim düzeyindeki öğrencilerin vergi algıları anket yoluyla ölçülerek, vergi algısını etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. 180 öğrenci üzerine yapılan çalışmada, öğrencilerin yaklaşık %50'si verginin ne olduğunu, kimler tarafından ödendiğini ve kimin aldığını kısmen de olsa tanımlayabilmiş, %36'sı ise vergiyi tanımlayamamıştır. Yine ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergi algılarının araştırıldığı ve Zonguldak ilinde toplam 766 öğrenciye uygulanan anket çalışmasında Çelik ve Eroğlu²⁶, öğrencilerin vergi algılarının genellikle aileleri tarafından şekillendiği tespit edilmiş ve ankete katılanların neredeyse yarısının vergiyi olumsuz bir unsur olarak algıladıkları görülmüştür.

Kırklareli'nde yaşayan toplam 396 kişiye yapılan bir diğer çalışmada ise, Akıncı ve Başol²⁷ vergi dilimlerine göre mükelleflerin vergi algılarının değiştiğini, vergi bilincinin istenilen / arzu

²¹ Cevat BILGIN. "Determinants of Tax Morale in Spain and Turkey: An Empirical Analysis". European Journal of Government and Economics. Cilt 3. Sayı 1. 2014. 60-74.

²² Naci MUTER ve diğerleri. *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması, Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması*. Celal Bayar Üniversitesi. Manisa. 1993.

²³ Adnan GERÇEK ve Mehmet YÜCE. *Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi*. Bursa Ticaret ve Sanayi Odası. Bursa. 1998.

²⁴ İsa SAĞBAŞ. "Kamu Tercih Teorisi ve Türkiye'de Yerel Vergilerin Algılanması", Amme İdaresi Dergisi. Cilt 36. Sayı 1. 2003. s. 169-178.

²⁵ İsa SAĞBAŞ ve Adem BAŞOĞLU. "İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği". Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 7. Sayı 2. 2005. s. 123-144.

²⁶ Kadir ÇELİK ve Onur EROĞLU. "İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği". Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 4. Sayı 2. 2014. s. 301-326.

²⁷ Adil AKINCI ve Oğuz BAŞOL. "Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırma: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı", Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 43. 2015. s. 170-179.

edilen düzeyde oluşmadığını dile getirmişlerdir. Aynı şekilde Korlu ve arkadaşları²⁸ tarafından Bursa'da 664 kişiyle yapılan ve yerel vergi algısının ölçülmesini amaçlayan çalışmada, katılımcıların %72'sinin yerel vergi algılarının orta düzey olduğu tespit edilmiştir. Geniş kapsamlı yapılan çalışmalardan biri olan ve Eskişehir'de 1750 katılımcı ile yapılan çalışmada Çelikkaya ve Gürbüz²⁹, eğitim seviyesi ve yaş arttıkça vergi algısının yükseldiğini ve denetimlerin vergi algılarını olumlu etkilediğini belirlemişlerdir. Diğer bir geniş katılımlı çalışma ise Çiçek ve arkadaşları³⁰ tarafından Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde toplam 1361 kişiyle yapılan ve uygulamada olan vergilerin mükelleflerce nasıl algılandığının tespitine ilişkin çalışmadır. Bu çalışmada ankete katılan ve bölgede yaşayan mükelleflerin yaklaşık %80'i ödemmiş oldukları vergilerin yüksek olduğunu ve ağır sonuçlar doğurduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte çalışmada, vergilerin sunulan kamu hizmeti ile bağlantısını kuramayanlar ise ankete katılanların %51'ini oluşturmuştur. Yapılan bu çalışmada anket uygulanan Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki mükelleflerin vergi algılarının oluşmadığı görülmüştür.

Tuay ve Güvenç³¹ tarafından 18 ilde toplam 6546 kişiyle yapılan anket çalışmasında, mükellef eğilimlerinin tespitine yönelik sorular katılımcılara yöneltilmiştir. İlgili çalışmada eğitim seviyesi arttıkça vergi sisteminin daha iyi anlaşıldığı,

vergi ahlakına yönelik soruların yüksek oranda olumlu sonuçlar verdiği ancak diğer taraftan vergi ile sunulan kamu hizmeti ilişkisinin tam olarak kurulamadığı, vergi oranlarının mükelleflerin vergi algılarını doğrudan etkilediği gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Ertekin³² İzmir'de yaşayan 400 kamu çalışanına uygulamış olduğu anket çalışmasında, katılımcıların %52'sine göre ülkedeki vergi sisteminin adaletsiz bir yapıda olduğu, %51'ine göre ise kamu çalışanlarının en çok vergiyi veren kesim olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca çalışmada yaşın, medeni durumun ve çeşitli demografik özelliklerin mükelleflerin vergi algılarını etkilediği de ortaya konulmuştur.

Antalya'da Vergi Dairesi Başkanlığı'nda çalışan 157 vergi memuruna uygulanan anket çalışmasında Alp ve Töngür³³, vergi dairelerinde çalışanların vergi algılarını incelemişlerdir. Bu çalışmada ankete katılanların yaklaşık %76'sı Türk Vergi Sistemi'nin adaletsiz olduğunu vurgulamış, %85'i ise vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini zamanında ve tam olarak yerine getirmediğini belirtmiştir.

2- VERİ ve YÖNTEM

Çalışmanın veri kaynağı, KONDA tarafından 09-10 Eylül 2017 tarihinde yirmi sekiz ilin merkezleri dâhil yüz bir ilçesine bağlı yüz elli üç mahalle ve köyünde toplamda 2.646 kişiyle yapılan,

²⁸ Kutlu R. KORLU ve diğerleri. "Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği". Yönetim ve Ekonomi. Cilt 23. Sayı 3. 2016. s. 711-732.

²⁹ Ali ÇELİKKAYA ve Hüseyin GÜRBÜZ. "Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi". Sosyoekonomi. Sayı 8. 2008. s. 23-53.

³⁰ Halit ÇİÇEK ve diğerleri. *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları. Ankara. 2008.

³¹ Elif TUAY ve İnci GÜVENÇ. *Türkiye'de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*. Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayınları. Ankara. 2007.

³² Şaban ERTEKİN. "Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Vergi Algıları Üzerine Bir İnceleme". Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Cilt 23. Sayı 2. 2018. s. 655-668.

³³ Burak ALP ve Ünal TÖNGÜR. "Vergi Dairesi Başkanlığı Çalışanlarının Vergi Algıları: Antalya Örneği". Akdeniz İİBF Dergisi. Cilt 18. Sayı 38. 2018. s. 151-172.

“Ayıp, Günah ve Suç Algısı” başlıklı yüz yüze araştırma anketine dayanmaktadır. Daha önce ilk kez Mayıs 2012 tarihinde gerçekleştirilen çalışma, 2017 yılında tekrarlanmış ve aradan geçen beş yıllık süre zarfında, toplum algısında meydana gelen değişiklikler araştırılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’de 18 yaş üzeri nüfusun, araştırma dönemindeki siyasal eğilimleri, tercihleri ve profillerinin yansıtılmaya çalışıldığı araştırma, yetişkin nüfusu temsil edecek denekleri belirleyebilmek amacıyla kurgulanmıştır.

Örneklemin Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim düzeyleri ile 1 Kasım 2015 Genel Seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları, katmanlandırılarak hazırlanmış, yerleşim yerleri ise öncelikle kır/kent/metropol biçiminde sınıflandırılarak, NUTS1 bölge düzeyi esas alınarak 12 bölge kapsamında çalışılmıştır³⁴.

Gerçekleştirilen araştırma ile toplumun ayıp, günah ve suç algıları ele alınarak, bahse konu unsurların toplumun farklı kesimlerinde hangi biçimlerde algılandığı incelenmiştir. Bu bağlamda çalışma, ilgili veri setinden yararlanarak Türkiye’de toplumun mevcut vergi algısına odaklanmaktadır. Toplumun farklı kesimlerinin vergiye karşı tutumları; ahlaki bir kavram olan ayıp, dini bir kavram olan günah ve hukuki bir kavram olan suç terimleri çerçevesinde incelenmekte ve bu yönüyle çalışmanın özgün yanını oluşturmaktadır. Betimleyici yöntemin kullanıldığı çalışmada, inceleme konusu kesimlerin vergi algıları özelinde demografik özelliklerinin yanı sıra sosyoekonomik yönleri de ele alınmaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu yönüyle, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3- TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

Veri setinde yer alan deneklerin demografik özelliklerine bakıldığında %50,6’sının kadın,

%49,4’ünün erkek olduğu; eğitim düzeyinde %20,1’inin ilköğretim, %23,7’sinin ilköğretim/ortaöğretim, %30’unun lise ve %16,7’sinin ise üniversite mezunu olduğu; medeni durum bakımından %66,4’ünün evli, %25,5’inin bekâr olduğu görülmektedir. “Hiç boşandınız mı?” sorusuna evet cevabı verenlerin oranı %6,5 iken, hayır cevabı verenlerin oranı ise %93,5’tir. 18-32 yaş aralığında olanların oranı %35,4, 33-48 aralığında olanların oranı %34,49 ve üzeri olanların oranı ise %30,7’dir.

Bireylerin nerede büyüdüğüne ilişkin verilere bakıldığında ilk sırada %34,3 ile şehirler gelmektedir. İkinci sırada %26,9 ile köyler, üçüncü sırada %24,8 ile kasaba ve ilçeler yer almaktadır. Büyükşehir ve metropolde büyüyenlerin oranı ise %13,9 ile son sıradadır. Bununla birlikte hanelerin %65,5’i, 3-5 kişiden oluşurken, %19,4’ü, 1-2 kişiden oluşmaktadır. 6-8 kişiden oluşan hanelerin oranı %12,5 iken 9 ve daha fazla kişiden oluşan hanelerin oranı ise %2,5’tir. Diğer yandan bireylerin %52,4’ü apartmanda, %32,4’ü müstakil ya da geleneksel evde, %8,6’sı ise site içinde ikamet etmektedir.

Anket kapsamında incelenen bireylerin çalışma durumlarında ilk sırada %29,9 ile ev hanımları yer almaktadır. İkinci sırada %12,2 ile emeklilerin, üçüncü sırada %10,5 ile işçilerin bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin oranı %8,9, esnafın oranı %8 ve özel sektör çalışanlarının oranı da %8’dir. Anket kapsamında işsiz olarak tanımlananların oranı ise %5,2 olarak gösterilmektedir. Bireylerin ekonomik sınıflara göre dağılımında ise alt orta sınıfta yer alanların oranı %33, yeni orta sınıfta yer alanların oranı %27’dir. Alt ve üst gelir dilimlerinde yer alanların oranı ise %20’dir. Hanesinde arabası olanların oranı %50,4, olmayanların oranı da %49,6’dır. Bununla birlikte hanelerin gelir dilimlerine göre aylık gelirleri, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

³⁴ KONDA. “Ayıp, Günah ve Suç Algısı”. (<https://konda.com.tr/tr/rapor/ayip-gunah-ve-suc-algisi/>). Erişim tarihi: 20 Nisan 2020.

Tablo 1: Gelir Dilimlerine Göre Aylık Hane Geliri, 2017

Aylık Hane Geliri	%
700 TL ve altı	2.4
701-1.200 TL	7.4
1.201-2.000 TL	38
2.001-3.000 TL	24.4
3.001-5.000 TL	20.9
5.001 TL ve üzeri	6.9

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Tabloda görüleceği üzere 2017 yılında hanelerin %2,4'ü, aylık 700 TL ve altında bir gelir düzeyine sahiptir. 7001-1.200 TL aralığında gelir elde eden hanelerin oranı %7,4 iken hanelerin %38'inin 1.201-2.000 TL düzeyinde gelire sahip olduğu görülmektedir. 2017 yılına ilişkin asgari ücret tutarının 1.777,50 TL olduğu dikkate alındığında, bahse konu dilimde yer alan hanelerin fazlalığı daha iyi anlaşılmaktadır. 2.001-3.000 TL düzeyinde hane gelirine sahip olanların oranı %24,4, 3.001-5.000 TL düzeyinde gelir elde edenlerin oranı yaklaşık olarak %21'dir. 5.001 TL ve üzeri geliri olan hanelerin oranı ise yaklaşık olarak %7'dir. Bu bağlamda inceleme konusu hanelerin büyük bir çoğunluğunun asgari ücret ve üzerinde bir gelir seviyesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Diğer yandan bireylerin sosyal medya kullarımlarında %55,8 ile Whatsapp uygulamasının ilk sırada yer aldığı tespit edilmiştir. İkinci sırada %53,2 ile Facebook ve üçüncü sırada ise %36 ile Instagram uygulamaları bulunmaktadır. İnternette hiç girmediğini belirtenlerin oranı ise %26,1'dir. Bu bağlamda bireylerin yaklaşık olarak %75'inin, aktif olarak internet hizmeti kullandığı ve büyük bir çoğunluğunun çeşitli sosyal medya olanaklarından yararlandığı söylenebilir.

4- BULGULAR

Toplumun, ahlak ile ilgili genel kanısını anla-

yabilmek adına, veri setinde yer alan ve kamuoyunun genelini ilgilendirdiği düşünülen çeşitli anket sorularına yer vermenin çalışmayı geniş bir perspektife taşımak adına faydalı olacağı söylenebilir. Bu bağlamda bireylere "başarıya giden her yol mubahtır" biçiminde sunulan önermeye verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2: Başarıya Giden Her Yol Mubahtır (%)

Kesinlikle Yanlış	22.26
Yanlış	32.12
Ne Doğru Ne Yanlış	11.72
Doğru	26.46
Kesinlikle Doğru	6.31
Cevap Yok	1.13

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Tablo, bireylere yöneltilen "başarıya giden her yol mubahtır" önermesine verilen cevapları göstermektedir. Buna göre bireylerin %22'si böyle bir düşüncenin "kesinlikle yanlış" olduğunu belirtirken, %32'si de benzer biçimde "yanlış" olduğunu düşünmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaklaşık olarak %55'i, başarıya giden her yolun mubah olduğu ve bu bağlamda başarı için legal ya da illegal her fiilin mubah olduğu düşüncesine katılmamaktadır. Bahse konu önermenin "doğru ya da yanlış" olmadığını düşünenlerin oranı %11,7 iken, "doğru" olduğunu savunanların oranı %26,4, "kesinlikle doğru" olduğunu belirtenlerin oranı ise %6,3'tür. Bu bağlamda başarı için her şeyin yapılabileceğini düşünenlerin oranı yaklaşık olarak %33'tür.

Önermeye olumlu yaklaşanlar üzerinde yapılan incelemede söz konusu bireylerin %8,2'sinin okur-yazar olmadığı, %52,5'inin ise ilköğretim/ortaöğretim altında eğitim düzeyine sahip olduğu belirlenmiştir. Lise mezunu olanların oranı %27, üniversite mezunu olanların oranı %10,5 ve nihayet yüksek lisans ya da doktora düzeyinde eğitim

seviyesine sahip olanların oranı ise %0,81'dir. Bireylerin çalışma durumlarına odaklanıldığında ilk sırayı %32 ile ev hanımlarının aldığı, ikinci sırada %11 ile işçilerin, üçüncü sırada ise %10,7 ile emeklilerin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 3: Devletin Malı Deniz, Yemeyen Keriz (%)

Kesinlikle Yanlış	39.64
Yanlış	37.26
Ne Doğru Ne Yanlış	6.24
Doğru	11.68
Kesinlikle Doğru	4.12
Cevap Yok	1.06

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Araştırmada yukarıda verilen önermeye benzer biçimde kurgulanan bir diğer soru ise kamusal mallara ilişkin bireysel algı düzeyidir. Buna göre halk arasında da yaygın bir biçimde bilinen “Devletin malı deniz, yemeyen keriz” biçiminde sunulan önermeye ilişkin verilen cevaplar yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Devlet malına karşı gösterilen olumsuz bir tutum, bireylerin %77’si tarafından yanlış olarak tanımlanmakta; ne doğru ne yanlış olduğunu düşünenlerin oranı ise yukarıdaki örneğe göre azalış göstermiş ve %6,24 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bunun doğru olduğunu savunanların oranı ise %16 seviyesindedir. Dolayısıyla toplum, kamusal malların kullanımını konusunda hassas tutum içindedir denilebilir.

Diğer yandan toplumsal hayatın gereklerine uyulması bakımından, kurgulanan bir diğer soru ise trafik kuralları ile ilgilidir. “Acil olmasa da trafikte zaman kaybetmemek için emniyet şeridini kullanmaları” ile ilgili soruya bireylerin yaklaşık %85’i bunun çok ayıp ya da ayıp olduğunu, %4,2’si ise ayıp olmadığını belirtmiştir. Ne ayıp ne değil diyenlerin oranı %8 iken, böyle bir fiilin ayıp konusu olmadığını beyan edenlerin oranı ise yalnızca

%2’dir. Bu bağlamda bireylerin kamusal alanda toplumsal kurallara uyulması yönünde güçlü bir iradeye sahip olduğu görülmektedir. “Trafikte, yol sıkışırken emniyet şeridinde öne geçmek” fiilinin günah olup olmadığına yönelik bir diğer soruda ise bireylerin %65’i böyle bir davranışın “günah” olduğunu, %12,3’ü ise “günah olmadığını” beyan etmiştir. “Günah ile ilgisi yok” diyenlerin oranı ise %22,5’tir. Bununla birlikte “trafikte sıranın önüne geçme” fiilinin para cezası ile cezalandırılmasını savunanların oranı %66, hapis ile cezalandırılmasını savunanların oranı %9’dur. Söz konusu fiilin suç olmaması gerektiğini beyan edenlerin oranı %12,5 iken en ağır ceza ile cezalandırılmasını savunanların oranı ise %4,2’dir.

Gündelik hayatta karşılaşılan durumlara ilişkin sorulan bir diğer soruda, ticari faaliyette bulunanların, işlerini kurallara uygun yapıp yapmadığına yönelik toplumsal algı araştırılmıştır. Buna göre aşağıdaki tablo, inşaatlarda maliyeti düşürmek için çimento ya da demirden çalmak gibi uygun olmayan davranışlara yönelik verilen cevapları göstermektedir.

Tablo 4: İnşaatlarda Maliyeti Düşürmek İçin Çimentodan, Demirden Çalmak (%)

Çok Ayıp	64.93
Ayıp	31
Ne Ayıp Ne Değil	1.13
Ayıp Değil	0.38
Ayıp Konusu Değil	1.02
Cevap Yok	1.55

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Tablodan da anlaşılacağı üzere toplumun çok büyük bir kesimi, maliyeti düşürmek amacıyla girilen usulsüz davranışların “ayıp” ya da “çok ayıp” olduğunu düşünmektedir. Benzer biçimde “sahte bal üretip hakiki bal diye piyasaya sürmek” bireylerin %95’i tarafından günah olarak tanım-

lanmaktadır. “Maliyeti düşürmek için süte su, kaşar peynire patates, ete at eti karıştırmak” fiillerinin suç olduğunu ve en ağır ceza ile cezalandırılması gerektiğini savunanların oranı %38,5, hapis ile cezalandırılması gerektiğini savunanların

oranı %33,7 ve para cezası ile cezalandırılması gerektiğini savunanların oranı ise %24,4’tür. Diğer yandan çeşitli durumlarda, bireylerin kanun dışına çıkıp çıkmayacağı ile ilgili sorulara verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 5: Kanun Dışına Çıkılabilir Mi? (%)

	Kesinlikle Yapmam	Kesinlikle Yaparım
Akrabam/Arkadaşım İçin Yalancı Şahitlik	81.6	1.97
Ruhsatsız İnşaat veya Kaçak Elektrik, Su Kullanımı	88	1.21
İşlerin Hızlanması/Çözülmesi İçin Rüşvet Alıp Vermek	83.7	1.97
Namus Meseleleri	49.3	24.4

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Toplumun suç algısına yönelik olarak incelenen bir diğer konu ise, bazı durumlarda bireylerin yasa/kanun dışına çıkıp çıkmamalarıdır. Buna göre bireylerin %81,6’sı akraba/arkadaşları için kesinlikle yalancı şahitlik yapmayacağını, %88’i kesinlikle ruhsatsız inşaat veya kaçak elektrik, su kullanmayacağını ve nihayet %83,7’si ise işlerinin hızlanması/çözülmesi için kesinlikle rüşvet alıp vermeyeceğini beyan etmiştir. Diğer yandan namus meselelerinde söz konusu oranlarda düşüş gözlenmekte ve kesinlikle yapmam diyenlerin oranı yaklaşık olarak %50 düzeyinde gerçekleşmektedir. Namus meselelerine ilişkin olarak kesinlikle kanun dışına çıkarım diyenlerin oranı ise yaklaşık olarak %25’tir. Dolayısıyla bireylerin toplumsal hayatı ilgilendiren konularda kanunlara daha saygılı olduğu görülürken, namus gibi bireysel ya da bir diğer deyişle subjektif konularda ise daha fazla kişinin kanun dışına çıkabileceği görülmektedir.

Araştırma kapsamında bireylerin vergi ile ilgili tutumlarının tespit edilebilmesi için de çeşitli sorulara yer verilmektedir. Bunlardan birincisi, daha az vergi ödemek için gerçekleşen tutum ve eylemlere yöneliktir. Bu bağlamda “az vergi vermek için kazancını eksik göstermek” olarak ifade edilen eylemlerin ayıp olup olmadığına ilişkin veriler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 6: Az Vergi Vermek İçin Kazancını Eksik Göstermek (%)

Çok Ayıp	45.16
Ayıp	44.52
Ne Ayıp Ne Değil	3.44
Ayıp Değil	3.70
Ayıp Konusu Değil	2.12
Cevap Yok	1.06

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Tabloda görüleceği üzere, mükelleflerin daha az vergi vermek için kazancını eksik göstermeleri, kamuoyunun geniş bir kesimi tarafından “çok ayıp” ve “ayıp” olarak nitelendirilmektedir. Diğer yandan “ne ayıp ne değil” diyenlerin oranı %3,4 iken ayıp değil diyenlerin oranı %3,7’dir. Araştırmaya katılan bireylerin %2’si ise daha az vergi ödemek için kazancı eksik gösterme fiilinin ayıp kapsamında olmadığını ve bu yönüyle ayıp konusu olarak değerlendirilemeyeceğini düşünmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaklaşık olarak %90’ı, vergi vermeye yönelik güçlü bir tutum sergilemektedir. Söz konusu bireylerin demografik özelliklerine bakıldığında ise %52’sinin lise ve altı, %30’unun lise %18’inin ise üniversite mezunu,

%50.4'ünün kadın ve %49.6'sının erkek olduğu görülmektedir. Bununla birlikte az vergi vermek için kazancın eksik gösterilmesini çok ayıp ve ayıp olarak nitelendirenlerin yarısının metropol şehirlerde, %15'inin ise kırdaki ikamet ettiği belirlenmiştir. Bireylerin bölgesel dağılımına odaklandığında %12 ile Ege Bölgesinin ilk sırada geldiği tespit edilmiştir. Ege Bölgesini %11.6 ve %11 ile sırasıyla Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri takip etmektedir. En düşük oran ise %4.5 ile Batı Marmara Bölgesine aittir.

Bununla birlikte "vergi beyanını eksik vermek ve gerektiğinden az vergi ödemek" bireylerin %84,6'sı tarafından "günah" olarak tanımlanırken, %3,2'si tarafından "günah" olarak görülmemektedir. Eksik beyanname vererek daha az vergi ödemenin günahla ilgisi olmadığını belirtenlerin oranı ise %10,5'tir. Günahla ilgili olmadığını belirtenlerin eğitim düzeylerine bakıldığında % 25.6'sının lise altı, %36'sının lise ve %37'sinin de üniversite mezunu olduğu; %52'sinin kadın ve %48'inin ise erkek olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, vergiyi az ödemek için kazancın eksik gösterilmesinde olduğu gibi, eksik beyanname verilmesi de toplumun büyük bir kesimi tarafından hoş karşılanmamakta ve dini bakımdan suç sayılan iş veya davranışları temsil eden "günah" kavramıyla özdeşleştirilmektedir. Bunun nedeni ise toplumun ahlakın kaynağını nasıl tanımladığı ile ilişkilidir. Buna göre bireylerin %50'si, ahlakın kaynağını vicdan ile açıklarken, %29'u din ile açıklamaktadır. Sonuç olarak, toplumun genelini ilgilendiren vergi gibi bir olgunun, dini bir kavramla tanımlanması, ahlakın kaynaklarından biri olması bağlamında tutarlıdır. Vergi kaçırmanın, nasıl cezalandırılması gerektiği ile ilgili veriler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 7: Vergi Kaçırma (%)

Suç Olmamalı	3.74
Toplum Dışında Tedavi	1.70
Para Cezası	51.36
Hapis Cezası	25.25
En Ağır Ceza	16.14
Cevap Yok	1.81

Kaynak: Ayıp, Günah ve Suç Veri Seti, KONDA 2017.

Bu veriler ışığında, araştırma kapsamında ankete katılanların büyük bir bölümünün, daha az vergi ödemek amacıyla yapılan çeşitli uygulamaların ayıp ve günah olduğunu kabul ettiklerini söyleyebiliriz. Dolayısıyla kamuoyunda olumsuz bir algıya sahip olan "vergi kaçırma" fiilinin aynı zamanda cezalandırılması da gerekmektedir. Bahse konu cezanın nasıl olması gerektiği ile ilgili yöneltilen seçeneklere verilen cevaplar yukarıdaki tabloda gösterilmektedir. Tablodan görüleceği üzere bireylerin %51'i vergi kaçırma fiilinin, kanunda yer alan hapis cezasının aksine para cezası ile cezalandırılmasını savunmaktadır. Kanunda yer alan cezayı savunanların oranı ise %25'tir. En ağır ceza ile cezalandırılması gerektiğini belirtenlerin oranı %16 iken, araştırmada böyle bir cezanın ne olması gerektiğine yönelik bir bilgi bulunmamaktadır. Bireylerin yaklaşık olarak %4'ü ise vergi kaçırmanın suç olmaması gerektiğini savunmaktadır. Sonuç olarak, ankete katılanların yarısı, vergi kaçırma fiilinin para cezası ile cezalandırılması gerektiğini düşünmektedir.

Öte yandan çalışmadan elde edilen bulguların, literatürde yer alan diğer çalışmalarla genel itibarıyla uyumlu olmadığı görülmektedir. Bu durum önceki çalışmaların esas olarak; vergi mükellefleri, vergi dairesi ve kamu çalışanları ile öğrenciler gibi spesifik gruplar özelinde gerçekleştirilmesi ile açıklanabilir. Nitekim söz konusu çalışmaların örneklem düzeyi de oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla vergi mükellefi ve vergi dairesi

çalışanlarının mevcut vergi algısı, toplumun genelinden şüphesiz farklılaşmaktadır.

SONUÇ

Çalışma, Türkiye özelinde toplumun vergi algısı ile bunu şekillendiren iktisadi, siyasal, kültürel, ahlaki ve sosyolojik koşulları konu edinmektedir. Buna göre çalışmanın ulaştığı en önemli sonuç, bireylerin daha az vergi ödemek için girişeceği usulsüz davranışların, toplum nezdinde kabul görmemesidir. Buna göre kazancını az göstermek suretiyle daha az vergi ödemek, toplumun büyük bir kesimi tarafından ayıplanmaktadır. Bu bağlamda vergi beyanını eksik vererek, gerektiğinden az vergi ödemek, toplumun çok büyük bir kesimi tarafından günah olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bireylerin yaklaşık olarak %90'ı, vergiye karşı güçlü bir tutum göstermektedir.

Ulaşılan bir diğer önemli sonuç ise vergi kaçırmanın toplumun yine geniş bir kesimi tarafından suç olduğunun kabulüdür. Öte yandan söz konusu suçun parasal bir ceza ile cezalandırılmasını savunanların oranı %51, hapis cezası ile cezalandırılması gerektiğini savunanların oranı %25'tir. En ağır cezanın verilmesini savunanların oranı ise %16 olarak belirlenmiştir.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, toplumun kamusal hassasiyetleri hakkında ipuçları da barındırmaktadır. Nitekim vergi gibi kamu finansmanının en önemli unsuru olan bir olguya duyulan saygı, yine kamusal öğeler barındıran ticari faaliyetlerde de kendisini göstermektedir. Buna göre “devletin malı deniz, yemeyen keriz”, “inşaatlarda maliyeti düşürmek için çimentodan, demirden çalmak”, “sahte bal üretip hakiki bal diye piyasaya sürmek”, “maliyeti düşürmek için süte su, kaşar peynire patates, ete at eti karıştırmak” ya da “çeşitli durumlarda kanun dışına çıkılabilir mi?” gibi sorulara verilen yanıtlarda, toplumun büyük oranda usulsüz davranışlara karşı çıktığı ve bunları ayıp ve yanlış olarak tanımladığı görül-

mektedir. Benzer biçimde toplumsal hayatta kurallara uyulması ve başkalarının haklarının ihlal edilmemesi adına trafikte acil olmasa da emniyet şeridini kullanmak ya da yol sıkışırken emniyet şeridinde öne geçmek gibi fiillerin, büyük oranda ayıp olarak nitelendirildiği tespit edilmiştir. Bahse konu davranışları günah olarak tanımlayanların oranı da oldukça fazladır. Sonuç olarak, Türkiye’de 2017 yılında yapılan günah ve suç kapsamlı araştırmadan elde edilen verilere göre, toplumun başta vergi olmak üzere kamusal nitelikli konulara karşı duyarlı olduğu ve toplumsal hayatın gereğine aykırı olan davranışları da günah ve ayıp gibi kavramlarla tanımladığı görülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın, vergi ahlakına ilişkin olarak yapılacak araştırmalara fikir vereceği ileri sürülebilir. Özellikle toplumun geniş bir kesimi tarafından vergi kaçığının ayıp ve günah gibi kavramlarla açıklanmasına rağmen, vergi kayıp kaçığının muhtemel nedenleri ile vergiye gönüllü uyumun inanç ve ahlak ekseninde tartışılması, literatüre katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- AKINCI, A. ve BAŞOL, O. (2015). *Vergi Algısı Üzerine Bir Alan Araştırma: Kırklareli İlinde Yaşayan İnsanların Vergi Algısı*. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (43), 170-179.
- AKTAŞ-GÜZEL, S., ÖZER, G., ÖZCAN, M. (2019). *The Effect of the Variables of Tax Justice Perception and Trust in Government on Tax Compliance: The Case of Turkey*. Journal of Behavioral and Experimental Economics. (78), 80-86.
- ALM, J., McCLELLAND, G. H., SCHULZE, W. D. (1992). *Why do People Pay Tax?*. Journal of Public Economics. 48(1), 21-38.
- ALP, B. ve TÖNGÜR, Ü. (2018). *Vergi Dairesi Başkanlığı Çalışanlarının Vergi Algıları: Antalya Örneği*. Akdeniz İİBF Dergisi. 18(38), 151-172.
- BATRANCEA, L., NICHITA, A., OLSEN, J. ve diğerleri (2019). *Trust and Power as Deter-*

minants of Tax Compliance Across 44 Nations. Journal of Economic Psychology. (74), 102191.

BENK, S., MCGEE, R. W., YUZBASI, B. (2015). *How Religions Affect Attitudes toward Ethic of Tax Evasion? A Comparative and Demographic Analysis.* Journal for the Study of Religions and Ideologies. 14(41), 202-223.

BILGIN, C. (2014). *Determinants of Tax Morale in Spain and Turkey: An Empirical Analysis.* European Journal of Government and Economics. 3(1), 60-74.

ÇELİK, K. ve EROĞLU, O. (2014). *İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği.* Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 4(2), 301-326.

ÇELİKKAYA, A. ve GÜRBÜZ, H. (2008). *Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi.* Sosyoekonomi. 8, 23-54.

ÇİÇEK, H., KARAKAŞ, M., YILDIZ, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması.* T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları. Ankara.

ENACHESCU, J., OLSEN, J., KOGLER, C., ZELENBERG, M., BREUGELMANS, S., KIRCHLER, E. (2019). *The Role of Emotions in Tax Compliance Behavior: A Mixed-Methods Approach.* Journal of Economic Psychology. 74, 102194.

ERTEKİN, Ş. (2018). *Türkiye'de Kamu Görevlilerinin Vergi Algıları Üzerine Bir İnceleme.* Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 23(2), 655-668.

FELD, L. P. ve TYRAN, J. R. (2002). *Tax Evasion and Voting: An Experimental Analysis.* Kyklos. 55, 197-221.

GERÇEK, A. ve YÜCE, M. (1998). *Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi.* Bursa Ticaret ve Sanayi Odası. Bursa.

GOLDSCHIED, R. (1958). *A Sociological Approach to Problems of Public Finance,* içinde R.

Musgrave ve A. T. Peacock (Ed.), *Classics in the Theory of Public Finance.* Palgrave Macmillan, Londra.

KANNIAINEN, V. ve PÄÄKKÖNEN, J. (2010). *Do the Catholic and Protestant Countries Differ by their Tax Morale?.* Empirica. 37, 271-290.

KIRCHLER, E. (2007). *The Economic Psychology of Tax Behavior.* Cambridge University Press. Cambridge.

KONDA. *Ayip, Günah ve Suç Algısı.* (<https://konda.com.tr/tr/rapor/ayip-gunah-ve-suc-algisi/>). Erişim tarihi: 20 Nisan 2020.

KORLU, K. R., GERÇEK, A., ÇETİNKAYA, Ö. (2016). *Mükelleflerin Yerel Vergi Algıları Üzerine Bir Analiz: Bursa Örneği.* Yönetim ve Ekonomi. 23(3), 711-732.

LAGO-PENAS, I. ve LAGO-PENAS, S. (2010). *The Determinants of Tax Morale in Comparative Perspective: Evidence from European Countries.* European Journal of Political Economy. 26(4), 441-453.

MUTER, N., SAKINÇ, S., ÇELEBİ, K. (1993). *Mükelleflerin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışları Araştırması, Manisa İli Vergi Mükellefleri Üzerine Bir Anket Çalışması.* Celal Bayar Üniversitesi. Manisa.

NIKULIN, D. (2020). *Tax Evasion, Tax Morale, and Trade Regulations: Company-Level Evidence from Poland.* Entrepreneurial Business and Economics Review. 8(1), 111-125.

O'CONNOR, J. (2009). *The Fiscal Crisis of the State.* Transaction Publishers. New Brunswick, New Jersey.

RICHARDSON, G. (2006). *Determinants of Tax Evasion: A Cross-Country Investigation.* Journal of International Accounting, Auditing and Taxation. 15(2), 150-169.

SAĞBAŞ, İ. (2003). *Kamu Tercihi Teorisi ve Türkiye'de Yerel Vergilerin Algılanması.* Amme İdaresi Dergisi. 36(1), 169-178.

SAĞBAŞ, İ. ve BAŞOĞLU, A. (2005). *İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılanması:*

Afyonkarahisar İli Örneği. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 7(2), 123-144.

SCHMÖLDERS, G. (1976). *Genel Vergi Teorisi* (Çev. Salih Turan). İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Matbaası, İstanbul.

SCHUMPETER, J.A. (1991). *The Crisis of the Tax State*, içinde R. Swedberg (der.), Joseph A. Schumpeter: The Economics and Sociology of Capitalism. Princeton University Press. New Jersey.

STRIELKOWSKI, W. ve ČÁBELKOVÁ, I. (2015). *Religion, Culture, and Tax Evasion: Evidence from the Czech Republic*. Religions. 6, 657-669.

TORGLER, B. (2003). *Tax Morale and Institutions*. Crema Working Papers No: 2003-9. (<https://>

ssrn.com/abstract=663686). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.

TUAY, E. ve GÜVENÇ, İ. (2007). *Türkiye’de Mükelleflerin Vergiye Bakışı*. Gelir İdaresi Başkanlığı Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayınları. Ankara.

VERO SKATT. *Finnish Tax Administration- Attitude Survey 2019*. (<https://www.vero.fi/contentassets/744f4f6f036f43678b4ade18d5cd-2ce1/finnish-tax-administrations-attitude-survey-2019-individual-taxpayers.pdf>). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.

WILES, D. *Why Swedens are Okay with Paying Taxes*. (<https://sweden.se/society/why-swedes-are-okay-with-paying-taxes/>). Erişim tarihi: 15 Nisan 2020.